

MARKAZIY OSIYODA BMTNING GLOBAL AKSILTERROR STRATEGIYASINI AMALGA OSHIRISHI BO'YICHA HAMKORLIK MASALALARI

Mamanazarov Solijon Sherzodbek o'g'li

*Nizomiy nomidagi TDPU Tarix fakulteti Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
yo'nalishi 4-bosqich talabasi, A.Navoiy stipendiyasi sohibi(2023-2024-yy)*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Markaziy Osiyoda BMTning global aksilterror strategiyasini amalga oshirishi bo'yicha hamkorlik masalalari haqida so'z yuritiladi. Terrorizm, unga qarshi kurash sohasida amalga oshirilayotgan ishlar haqida atroflicha to'xtalib o'tiladi.*

Kalit so'zlar: *BMT, terrorizm, aksilterror, strategiya, Markaziy Osiyo, terrorchilik, radikal.*

Аннотация: *В данной статье говорится о вопросах сотрудничества в реализации глобальной контртеррористической стратегии ООН в Центральной Азии. Будет подробно рассказано о работе, проводимой в сфере терроризма и борьбы с ним.*

Ключевые слова: *ООН, терроризм, борьба с терроризмом, стратегия, Центральная Азия, терроризм, радикал.*

Abstract: *This article talks about issues of cooperation in the implementation of the UN global counter-terrorism strategy in Central Asia. It will be discussed in detail about the work carried out in the field of terrorism and the fight against it.*

Key words: *UN, terrorism, counter-terrorism, strategy, Central Asia, terrorism, radical.*

KIRISH

Hozirgi kunda global xavfsizlik va barqarorlik masalalari dunyo bo'ylab bir qator muammolarni keltirib chiqarayotganligi sababli, butun dunyo davlatlari terrorizmga qarshi kurashishda birlashishga harakat qilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) o'zining global aksilterror strategiyasini ishlab chiqdi va unga muvofiq, barcha davlatlar terrorizmga qarshi kurashishda hamkorlik qilishga chaqirilgan. Markaziy Osiyo mintaqasi, uning geografik joylashuvi va xavfsizlikka ta'siri nuqtai nazaridan, bu strategiyani amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Mintaqaning terrorizmga qarshi kurashdagi ishtiroki BMTning global aksilterror strategiyasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida katta ahamiyatga ega.

Markaziy Osiyo va BMTning Aksilterror Strategiyasi

BMTning 2006-yilda qabul qilgan Global Aksilterror Strategiyasi (GATS) terrorizmga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, terrorizmni yuzaga keltiruvchi sabablarni kamaytirish, va terrorchilarga yordam beradigan shart-sharoitlarni yo'q qilishga qaratilgan. Strategiyaning asosiy elementlari quyidagilardan iborat¹⁹:

1. Terrorizmning ildizlarini bartaraf etish – iqtisodiy va ijtimoiy tengsizlikni, kambag'allikni va siyosiy marginalizatsiyani kamaytirish.

¹⁹ <https://www.uzembassy.kz/uz/article/markaziy-osiyo-bmtning-global-aksilterror-strategiyasini-mintaqaviy-darajada-muvaffaqiyatli-amalga-osHIRISH-namunasini-korsatdi>

2. Terroristik faoliyatni monitoring qilish – axborot va texnologiyalar yordamida global monitoring tizimlarini rivojlantirish.

3. Jinoyat va terrorizmni tahlil qilish – huquqni muhofaza qilish organlarining hamkorligini mustahkamlash.

4. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish – terrorizmga qarshi kurashda davlatlar o'rtasidagi o'zaro yordamni oshirish.

Markaziy Osiyo, xususan, Afg'oniston bilan chegaradosh davlatlar, terrorizmga qarshi kurashda alohida qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Afg'onistondagi vaziyat, ekstremizm va radikalizmdan xavfli bo'lgan guruhlarining faoliyati mintaqada keng tarqalgan.

Markaziy Osiyo mintaqasining xususiyatlari

Markaziy Osiyo mintaqasi, shuningdek, uning geostrategik joylashuvi, xalqlararo aloqalari, etnik va diniy xilma-xilligi, rivojlanayotgan iqtisodiy tizimlari bilan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu mintaqada terrorizmga qarshi kurashishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda²⁰:

- Radikal diniy harakatlar: Markaziy Osiyoda ayrim ekstremistik diniy guruhlar faoliyat yuritmoqda, ularning faoliyati asosan Afg'oniston va boshqa qirg'inlar bilan bog'liq.

- Chegaradosh xavf-xatarlar: Afg'oniston, Pokiston, va boshqa mintaqada davlatlari bilan chegara hududlarida ekstremizmning yoyilishi xavfi mavjud.

Ijtimoiy-iqtisodiy muammolar: Kambag'allik, mehnat migratsiyasi, va ayrim hududlardagi ijtimoiy notinchliklar terrorizmga qarshi kurashishda to'siq bo'lishi mumkin.

BMTning Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorligi

BMTning Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorligi terrorizmga qarshi kurashishda bir qancha muvaffaqiyatli loyihalarni amalga oshirdi. Mintaqada BMTning terrorizmga qarshi strategiyasini amalga oshirishda qo'llaniladigan asosiy mexanizmlar quyidagilarni o'z ichiga oladi²¹:

1. O'zaro ma'lumot almashish: BMT, markaziy osiyolik davlatlar o'rtasida xavfsizlikni ta'minlash uchun maxfiy axborot almashish mexanizmlarini ishlab chiqmoqda. Bu, o'z navbatida, terroristik tahdidlarni erta aniqlash va unga qarshi kurashish imkonini beradi.

2. Hududiy hamkorlik: Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida hududiy xavfsizlikni ta'minlash uchun qo'shma mashg'ulotlar va amaliyotlar o'tkazilmoqda. Bu, ayniqsa, chegaradosh hududlarda, terrorizm va ekstremizmga qarshi kurashishda samarali natijalar beradi.

3. Huquqiy yordam: BMT, Markaziy Osiyo davlatlariga terrorizmga qarshi qonunchilikni takomillashtirishda yordam ko'rsatmoqda. Shuningdek, terroristik faoliyatga qarshi kurashishda xalqaro sud tizimlari va xalqaro huquq normalariga rioya qilishni ta'minlashda hamkorlik o'rnatilgan.

²⁰ <http://www.insonhuquqlari.uz/oz/news/m9401>

²¹ <https://yuz.uz/uz/news/markaziy-osiyo-bmtning-global-aksilterror-strategiyasini-mintaqaviy-darajada-muvaffaqiyatli-amalga-oshirish-namunasini-korsatdi>

Ta'lim va targ'ibot: Markaziy Osiyo davlatlari uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan, ular orqali ekstremizmga qarshi kurashda jamiyatni jalb qilish, yoshlarni radikalizmdan saqlash, va ijtimoiy xavfsizlikni mustahkamlash bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

Maktabgacha va maktab ta'lim muassasalarida huquq fani, sinf soati doirasida terrorizmga qarshi kurash, yoshlarda unga qarshi immunitetni shakllantirish bo'yicha ta'lim-tarbiyaviy ishlar amalga oshirilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabalariga "Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy-ma'rifiy asoslar" degan fan asosida 1 semestr davomida ta'lim berilmoqda. Mahallalarda, ta'lim muassasalarida, televideniya, radio, ijtimoiy tarmoqlar orqali ham terrorizm a'zosi bo'lmaslik haqida ogohlantirilib kelinmoqda. Hukumatimiz tomonidan "Mehr" operatsiyalari tashkil etildi. 5 ta Mehr operatsiyasi davomida 435 nafar vatandoshimiz Yaqin Sharq va Afg'onistondagi qurolli to'qnashuvlar joylaridan mamlakatimizga qaytarildi.

"Mehr-1" operatsiyasi 2019-yilda amalga oshirilgan, unda 156 nafar o'zbekistonlik, asosan, ayollar va bolalar Suriya poytaxti Damashqdan maxsus reys bilan qaytarildi. "Mehr-2" operatsiyasi 2019-yil oktyabr oyida Yaqin sharqdan amalga oshirildi. "Mehr-3" 2020-yil dekabr oyi Suriyadan 25 nafar ayol va 73 nafar bola, "Mehr-4" 2021-yildagi operatsiya 24 nafar fuqaro Afg'onsitondan mamlakatimizga qaytarildi. "Mehr-5" operatsiyasi doirasida 93 nafar o'zbekistonlik Suriyadan olib kelindi.²²

BMT va Markaziy Osiyo o'rtasidagi hamkorlikda duch kelinadigan muammolar

BMT va Markaziy Osiyo o'rtasidagi terrorizmga qarshi kurashdagi hamkorlikda bir qator muammolar ham mavjud²³:

- Siyosiy farqlar: Ba'zi Markaziy Osiyo davlatlarining siyosiy yondashuvlari o'rtasidagi farqlar, ularning terrorizmga qarshi kurash strategiyalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim davlatlar o'zining ichki xavfsizligini mustahkamlashga katta e'tibor qaratishda davom etmoqda.

- Iqtisodiy va resurs cheklovlari: Mintaqadagi ayrim davlatlar o'z iqtisodiy resurslari cheklanganligi sababli BMTning taklif etgan dasturlarini to'liq amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Chegaradosh hududlarda qo'shimcha xavflar: Afg'onistondagi xavf-xatarlar va boshqa hududiy nizolar, terrorizmga qarshi kurashda qo'shimcha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Bundan tashqari, Xalqaro terrorizmning turli ko'rinishlarining noqonuniyligi to'g'risidagi qator konvensiyalar qabul qilindi. Ushbu huquqiy hujjatlarga misollar quyidagilar sanaladi:

- Samolyotlarni noqonuniy olib qo'yishga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (Gaaga, 1970);
- Fuqaro aviatsiyasi xavfsizligiga qarshi noqonuniy xatti-harakatlarga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (Monreal, 1971);

²² <https://daryo.uz/2021/05/03/mehr-operatsiyalari-doirasida-qancha-ozbekistonlik-yaqin-sharq-va-afgonistondan-qaytarilgani-malum-qilindi>

²³ <https://strategy.uz/index.php?news=1083&lang=uz>

- Xalqaro himoyadagi shaxslarga, shu jumladan diplomatik agentlarga qarshi jinoyatlarning oldini olish va jazolash to'g'risidagi konvensiya (BMTning 1973-yilgi Konventsiyasi);

- Fuqaro aviatsiyasiga qarshi noqonuniy xatti-harakatlarga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (1977)

- Asirlarni garovga olishga qarshi konvensiya (Nyu-York, 1979);

- Yadroviy materialni jismoniy himoya qilish to'g'risidagi konvensiya (1980);

- Dengizda navigatsiya xavfsizligiga qarshi noqonuniy xatti-harakatlarga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (1988);

- Plastmassa portlovchi moddalarni markalash to'g'risidagi konvensiya (1991);

- Terroristik portlashlarga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (1997);

- Terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya (1999)

Shu o'rinda bir narsaga alohida e'tibor qaratishimiz kerak, ya'ni terrorizmni kirib kelishi, tarqalishi uchun ma'lum bir daraajada biz o'zimiz, jamiyat a'zolari aybdormiz. Sababi jamiyat o'z g'oyasi bilan to'la bo'lsa, unga boshqa g'oyaning kirib kelishi juda qiyin bo'ladi. Agar bo'sh bo'lsa darrov kirib keladi. Biz kuzatayotgan, guvohi bo'lib turgan terroristik aktlarning asosiy sababchisi bo'lgan shaxslarda ideologiya yetishmaydi. SSSR parchalangandan keyin ideologiya yo'qoldi. Mamlakatimiz birinchi rahbari Islom Karimov mustaqillikka erishganimizda "Milliy tiklanish", oradan vaqtdan o'tib "Milliy tiklanishdan- milliy yuksalish sari" tamoyili asosida mamlakat milliy g'oyasi shakllantirilgan. Odamlarga ma'lum darajada g'oya, mafkura singdirilgan. Sovuq urushdan keyin AQSHda mafkurasiz jamiyat qurish uchun harakat qilishdi, ammo natija kutilganidek bo'lmadi. Jamiyatda parokandalik, iqtisodiy krizis kuzatildi. Natijada ular qaytadan jamiyat hayotiga g'oya va mafkurani qaytarishdi.

XULOSA

Markaziy Osiyo mintaqasi global aksilterror strategiyasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim rol o'ynaydi. BMTning terrorizmga qarshi kurash strategiyasi doirasida, mintaqadagi davlatlar o'rtasida ko'plab hamkorlik dasturlari amalga oshirilmoqda. Shuningdek, hududiy va xalqaro xavfsizlikni ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, va terrorizmni keltirib chiqaruvchi sabablarni bartaraf etish kabi chora-tadbirlar orqali Markaziy Osiyo, global xavfsizlik tizimiga muhim hissa qo'shishi mumkin. Biroq, mintaqadagi siyosiy va iqtisodiy murakkabliklar, shuningdek, Afg'onistondagi vaziyatni hisobga olgan holda, bu hamkorlikni yanada chuqurlashtirish zarur bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. BMT Bosh assambleyasi rezolyutsiyalari A/RES/64/297, A/RES/62/272, A/RES/60/288

2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni 15.12.2000-yildagi 167-II-son qonuni Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida

3. X.S.Jumaniyozov, U.B.Nigamnova, A.M.Rasulova- Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy-ma'rifiy asoslari (ikkinchi nashr)-T-2022

4. Возжеников А. В.. *Международный терроризм: борьба за геополитическое господство*. М.: Российская академия государственной службы при Президенте РФ, 2005 — 504-bet. ISBN 9785772901588.
5. “Международный терроризм”. 2014-yil 18-mayda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2014-yil 18-may.
6. “Проблемы квалификации преступного деяния «международный терроризм»”. 2014-yil 18-mayda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2011-yil 23-fevral.
7. Алексей Наумов. „Судьба пылающего региона: что предсказали Ближнему Востоку эксперты клуба «Валдай»“. lenta.ru (2016-yil 27-fevral). 2016-yil 28-fevralda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2016-yil 28-fevral.
8. International Terrorism: A new kind of warfare“. 2012-yil 6-oktyabrda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2011-yil 19-mart.
9. Ilhamovich, M. J., & Sherzodbekovich, M. S. (2024). THE ISSUE OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION IN THE WORKS OF ABDULLAH AVLANI AND ITS ROLE IN YOUTH EDUCATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(1), 117-121.
10. Маманазаров, С. Ш., & Мухаммадиев, Ж. И. (2024). ВОДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ГЕОПОЛИТИКЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 3(27), 158-167.
11. Sherzodbek o'g'li, M. S., & Ilhom o'g'li, M. J. (2024). ZAMONAVIY GEOSIYOSIY HARAKATLAR YOHUD ENG YANGI KATTA O 'YIN KONSEPSIYASI. *Научный Фокус*, 2(13), 23-27.
12. Sherzodbek o'g'li, M. S., & Ilhom o'g'li, M. J. (2024). ROSSIYANING MARKAZIY OSIYO MINTAQASIDAGI “HARD POWER” SIYOSATI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 5(42), 49-59.
13. Ilhom o'g'li, M. J., & Sherzodbek o'g'li, M. S. (2024). XX ASR IKKICHI YARMIDA YAQIN SHARQ VA IROQDAGI SIYOSIY VAZIYAT. SADDAM HUSSAYIN—IROQ DIKTATORI. IROQDAGI SIYOSIY VA HARBIIY TO 'QNASHUVLAR. *PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS*, 3(34), 58-62.
14. Nigmanova, U. B. (2023). YUKSAK MA'NAVIYATLI SHAXSNI TARBIYALASH MEXANIZMLARI, USLUBLARI, SHAKL VA VOSITALARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(17 SPECIAL), 229-232.
15. Jumaniyozov, X. S. (2023). MAMLAKATIMIZDA YANGI UYG 'ONISH DAVRI-UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISH BORASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(7), 110-115.
16. Sherzodbek o'g'li, M. S., & Ilhom o'g'li, M. J. YOSH AVLODNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.